

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКЛАДАННЯ ШАХІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одним з висновків, який ми можемо зробити, після виходу всесвітньої системи з карантину є те, що діти, особливо дошкільного віку та віку початкової школи, незалежно від умов існування потребують постійного розвитку своїх інтелектуальних, емоційних і спортивних здібностей. Шахи як ні один вид спорту відповідає цім вимогам. Адже, ігрова діяльність істотно впливає на процеси довірливої психічної діяльності дитини, формує увагу, пам'ять, мислення. Дитина вчиться слухати, запам'ятовувати, вирішувати поставлені завдання, вона опановує цілу низку абстрактних понять, що, безумовно, веде до розвитку виключного, логічного мислення, і все це в умовах гри, що не викликає реакцій протесту в дитини, а викликає задоволення і відчуття переможця.

Шахова гра дає змогу дитині переходити до мислення в плані уявлень. Ігровий досвід дає змогу уявити способи мислення іншої людини, стати на їх точку зору, спрогнозувати її подальшу поведінку і на цій основі вибудовувати свою подальшу поведінкову стратегію, яка дасть змогу прийти до успіху. Гра створює довірливість поведінки, побудованої на добрій волі самої дитини, організує його почуття та лідерські якості [3].

Процес навчання гри в шахи дає змогу розвинути у дитини: здатність орієнтуватись на площині та в просторі; фронтальне та периферійне зорове поле; аналітико - синтетичну діяльність; формування суджень та висновків; вміння порівнювати, узагальнювати та передбачувати результати своїх дій; мислення; пам'ять; посидючість; уважність; самостійність; терплячість; гнучкість; зібраність; винахідливість тощо [1].

Безумовно, починаючи навчання цієї мудрої гри необхідно брати до уваги тип темпераменту дитини, її індивідуальні особливості, опиратися на сильні якості особистості.

Дітям-сангвінікам, для яких характерно висока психічна активність, енергійність, працездатність, швидкість рухів, зі швидким темпом мови гра в шахи дасть змогу навчитись бути більш посидючим, організованим, мати націленість на результат.

Дитина-холерик має швидкий, пристрасний, поривчастий темперамент з різко мінливим настроєм та емоційними спалахами, швидко виснажується. Шахи навчать її урівноважувати нервові процеси, розподіляти свої сили на всю гру, бачити кінцеву ціль.

Навчаючи гри неспішну, не зворушливу дитину-флегматика, яка має стійкі прагнення і настрої, зовні скупа на прояв емоцій і почуттів та проявляє завзятість і наполегливість в роботі, залишаючись спокійним і врівноваженим ми допоможемо розвинути логічне мислення, гнучкість у вирішенні завдань, уявлення [2].

Дитина – меланхолік схильна до постійного переживання різних подій, мало реагує на зовнішні фактори, легко емоційно вразлива. Однак, займаючись шахами зможе розвинути в собі емоційну стійкість, вміння спокійно аналізувати поразки, знаходити найкраще рішення.

Про шахи в школі говориться багато років. Завжди були і ті, хто за і ті, хто проти. І до нас, шахових організаторів, постійно звертаються керівники закладів загальної середньої освіти, шкіл. З проханнями: допомогти вибудувати процес навчання, підготувати кадри, підібрати методіку, організувати турнірну сітку. Більшість шкіл закономірно виявилися не готові до введення шахів в обов'язкову програму. Але рішення є – це залучення федерацій, приватних організацій, он-лайн уроки. Сьогодні в Україні багато директорів закладів загальної середньої освіти (шкіл) готові включити шахи у

навчальний процес. В Україні, на жаль, мало гарних навчальних посібників та програм, завдяки яким ми можемо організувати повноцінне навчання шахам у школі. Мета цих навчальних посібників прищепити малюкам інтерес до мудрої гри, ненав'язливо допомогти дитині самій розібратися в порівняльній силі фігур і, головне, сприяти формуванню якостей, необхідних для успішного навчання в школі [5].

Зазначимо, що викладання шахів потребує певного освітнього компоненту. Наведемо деякі його аспекти:

- методика навчання дітей шахам в кожній віковій групі має відрізнятися з урахуванням вікових та психологічних особливостей;
- навчання має йти на крок вперед віковому розвитку;
- в сучасних умовах, необхідно використовувати багатий ігровий та дидактичний матеріал розроблений із застосуванням комп'ютерних технологій;
- компетентність тренера або вчителя повинна відповідати сфері його діяльності [4].

Саме педагог закладає фундамент інтересу дитини до шахів. Щоб навчання дітей молодшого шкільного віку протікало успішно, педагог повинен бути чуйним знавцем психології дитини, враховувати характерні психологічні особливості даного віку, які можна звести до наступного.

1. Діти цього віку не здатні зосередитися на якій-небудь одній проблемі. Звідси випливає, що педагог повинен урізноманітнити зміст уроку за формою і змістом.

2. Величезна сприйнятливість до чуттєвих вражень навколишнього світу. Вчитель/викладач повинен негайно задовольняти допитливість дитини, не відкладати відповідь на питання на потім.

3. У ранньому віці дитина легко запам'ятовує «нове» і швидко забуває вивчене на уроці, тому треба постійно повертатися до пройденого матеріалу.

4. Важливо пам'ятати, що у дитини інший (повільний) темп мислення. Не можна її квапити, це призведе до негативних наслідків.

5. Мислення в цьому віці засноване на конкретних образах. Дітям спочатку треба показати як працює та чи інша комбінація, вказати на те чи інше явище гри, а потім давати відповідні завдання або розбір задач та партій [4].

Для успішного втілення шахів у шкільну програму необхідне системне методичне супроводження вчителів щодо формування у дітей здібностей до гри. Це супроводження можуть здійснювати шахові спортивні школи, спортивні кафедри педагогічних інститутів та університетів, кафедри фізичного виховання закладів вищої освіти.

Використанні джерела:

1. Адольф В.А. *Професійна компетентність сучасного вчителя: Монографія* – Кр., 1998. - 310 с.
2. Акімова А.П. *Про характер професійних умінь у діяльності педагогів-майстрів. // Сучасні психолого-педагогічні проблеми вищої школи. - Л., 1973. - Вип. 1. - С. 37-44*
3. Зінченко В.П. (за участі С. Ф. Горбова, Н. Д. Гордєєвої) *Психологічні основи педагогіки: Психолого-педагогічні основи побудови системи розвивального навчання Ельконіна - Давидова: Навчальний посібник. М., 2002.*
4. Іполітов Ф.В. *Пам'ять школяра // Нове в житті, науці, техніці. Серія "Педагогіка і психологія", 9. М., 1978.*
5. Вінниченко О., Захарчук І. *«Шахи для позашкілья та школи» навчально-методичний посібник. – Київ, Вістка, 2021. – 138 ст.*